

ISU PERKAHWINAN MELALUI TAJUK LAPORAN AKHBAR TEMPATAN: ANALISIS PERCANGGAHAN HUKUM ISLAM DALAM ADAT MELAYU DAN ASIMILASI BUDAYA HINDU

MARRIAGE ISSUES THROUGH THE TITLES OF LOCAL NEWSPAPER REPORTS: AN ANALYSIS OF CONFLICTS BETWEEN ISLAMIC LAW, MALAY CUSTOMS, AND HINDU CULTURAL ASSIMILATION

Siti Noridayu Abd Nasir¹

¹Faculty of Modern Language and Communication, Universiti Putra Malaysia, Malaysia

Abstrak

Budaya Melayu di Malaysia wujud berlandaskan pengaruh budaya setempat, kemasukan budaya asing dan pengaruh agama Hindu yang telah lama bertapak di bumi Melayu. Sejarah Melayu melakarkan keindahan dan kesantunan yang wujud dalam budaya Melayu sejak sekian lama. Walau bagaimanapun, pengaruh asing dan agama Hindu telah sebatu dalam beberapa amalan orang Melayu di Malaysia. Oleh itu, kajian ini memfokuskan kepada adat perkahwinan dalam budaya Melayu yang bertentangan dengan hukum Islam sebenar di Malaysia. Malah, kajian ini merungkai faktor wujudnya pertentangan yang diamalkan dalam budaya Melayu yang mengetepikan lunas sebenar hukum Islam. Oleh yang demikian, kajian ini penting dalam meneliti sebab musabab dan akibat daripada amalan budaya Melayu dalam adat perkahwinan di Malaysia. Lazimnya, adat perkahwinan yang diamalkan di negeri-negeri semenanjung Malaysia. Kajian ini mengambil kira adat dan budaya dalam majlis perkahwinan yang diadakan di negara ini. Adalah diharapkan kajian yang dijalankan ini dapat menjadi asas kepada kajian yang berkaitan pada masa akan datang.

Kata kunci: budaya Melayu dan hukum Islam, faktor amalan budaya Melayu, budaya Hindu

Perkembangan Artikel

Diterima: 28 Oktober 2026
Disemak: 30 September 2026
Diterbit: 30 Oktober 2026

*Corresponding Author:

Siti Noridayu Abd Nasir, Faculty of
Modern Language and
Communication, Universiti Putra
Malaysia.

Email:
noridayu87_nasir@yahoo.com.my

PENGENALAN

Dalam meniti arus kemodenan ini, suasana dalam adat perkahwinan di Malaysia telah berubah mengikut landskap masa. Perubahan corak kehidupan serta tuntutan dunia menjadi desakan untuk memenuhi persepsi masyarakat dalam pelaksanaan sesuatu majlis perkahwinan. Umum mengetahui bahawa perkahwinan adalah fitrah semula jadi manusia di dunia. Namun begitu, dalam Islam pula memperlihatkan tuntutan perkahwinan sebagai satu permulaan kepada pasangan dalam

mengembangkan zuriat. Berdasarkan Nurul Ain Hazram dan Raihanah Azahari (2021) menjelaskan perkahwinan disyariatkan kepada manusia sesuai dengan fitrah manusia yang saling memerlukan antara satu sama lain untuk kelestarian kehidupan manusia.

Dewasa ini muncul pelbagai isu dan masalah berkaitan perkahwinan di Malaysia. Antara isu yang sering menjadi bualan, tular di media sosial dan pertelingkahan adalah tentang perkahwinan di negara ini. Hal ini terjadi kerana sikap dan budaya masyarakat di negara ini yang mementingkan aspek gaya hidup serta terkini dalam masyarakat berbanding hukum Islam. Walaupun, hukum Islam dilihat memudahkan dan dianggap *way of life* kepada manusia di dunia tetapi sering dipandang sepi atas faktor percanggahan budaya. Menurut Safura Ahmad Sharkawi dan Jamayah Sali (2022) menjelaskan bahawa cabaran dan masalah timbul akibat dari sikap dan tingkah laku pasangan sendiri ataupun proses interaksi pasangan sepanjang usaha menangani isu dalam perkahwinan mereka.

Oleh itu, budaya dalam sesuatu masyarakat seolah-olah menjadi kewajipan yang perlu dilakukan dalam kelompok mereka. Maka, kegagalan melaksanakan kewajipan dalam masyarakat akan menjadi isu yang besar. Malah, boleh membawa kepada pertelingkahan antara individu yang terlibat dalam sesuatu permasalahan melibatkan urusan pernikahan. Menjadi kelaziman di negara ini adat dan budaya Melayu menjadi landasan dalam kehidupan bermasyarakat. Berdasarkan Mohd Anuar Ramli *et.al*, (2018) menjelaskan bahawa adat adalah kebiasaan masyarakat yang diamalkan dan mempunyai hubungan yang erat dengan pegangan agama.

Adat perkahwinan merupakan salah satu adat dalam budaya Melayu yang menjadi isu dalam masyarakat di negara ini. Rentetan itu, pelbagai kejadian berlaku yang melibatkan masalah berkaitan isu wang hantaran perkahwinan. Umum mengetahui bahawa di Malaysia pemberian wang hantaran daripada pihak lelaki kepada pihak perempuan merupakan perkara penting yang terkandung dalam adat Melayu. Walaupun, mas kahwin merupakan pemberian wajib kepada isteri namun pemberian wang hantaran menjadi pelengkap yang wujud dalam masyarakat Melayu setelah sekian lama. Malah, majlis perkahwinan di negara ini berlangsung dengan gilang-gemilang dengan perbelanjaan yang tinggi. Menurut Mohd Khairuddin Mohd Sallehuddin (2022) menjelaskan gilang-gemilang bermaksud majlis perkahwinan itu perlu dipenuhi dengan komoditi dan perkhidmatan perkahwinan impian yang disediakan oleh pihak industri perkahwinan selari dengan konsep perkahwinan hanya berlaku seumur hidup sekali sahaja.

Walaupun, masyarakat umum mengetahui bahawa Islam adalah agama rasmi di Malaysia tetapi pegangan terhadap adat lebih kuat kerana telah diamalkan secara turun-temurun. Oleh yang demikian, hukum Islam dilaksanakan dengan hanya berpegang kepada Rukun Islam (5 perkara) sebagai amalan wajib. Namun begitu, dari aspek adat perkahwinan rata-rata masyarakat lebih mengutamakan adat berbanding hukum Islam. Hal ini kerana, tiada penekanan hukum Islam sejak dahulu lagi dalam amalan masyarakat melibatkan perkahwinan dalam kalangan masyarakat Melayu. Berdasarkan Che Zaharah Abdullah *et.al*, (2015) menyatakan sistem perkahwinan masyarakat Melayu secara dasarnya banyak dipengaruhi oleh adat-adat Hindu.

SOROTAN KAJIAN

Perjalanan kajian yang dijalankan adalah bersandarkan kepada kajian lepas yang telah dijalankan oleh sarjana terdahulu. Oleh yang demikian, kajian lepas merupakan sorotan literatur yang penting dijadikan panduan dengan melihat hasil dapatan kajian tersebut. Maka, terdapat sembilan sorotan kajian lepas

yang berkaitan dengan perkahwinan, budaya dan hukum Islam diulas sebagai landasan kajian ini.

Siti Aishah Borhanuddin *et.al*, (2022) menjalankan kajian tentang masalah perkahwinan tanpa kebenaran di Malaysia. Kajian dilaksanakan bagi meneliti sejauh mana berlakunya masalah perkahwinan tanpa kebenaran di negara ini. Keputusan kajian memperlihatkan bahawa perkahwinan tanpa kebenaran berlaku secara atas talian dan sindiket ejen yang dijalankan atas faktor keuntungan. Walau bagaimanapun, setiap negeri di Malaysia mempunyai undang-undang Islam berkaitan hukum nikah mengikut landasan agama yang betul.

Wan Abdul Fattah Wan Ismail *et.al*, (2022) menjalankan kajian tentang konsep perkahwinan menurut perspektif undang-undang serta Fiqh di Malaysia. Kajian dijalankan bagi membincangkan dengan lebih mendalam tentang konsep perkahwinan menurut Fiqh dan perundangan Islam. Dapatan memperlihatkan bahawa konsep perkahwinan menurut Fiqh meliputi aspek pensyarian, hukum perkahwin, perbincangan berkaitan rukun serta syarat-syarat nikah. Malahan, perbincangan juga melibatkan faraq, wali dan poligami dalam Islam.

Ali Mursyid Azisi dan M. Yusuf (2021) menjalankan kajian tentang konversi agama daripada Hindu ke Islam melalui analisis sejarah kritis. Tujuan kajian dilaksanakan bagi mengkaji aspek konversi agama dari Hindu kepada Islam melibatkan sejarah kritis yang dipengaruhi oleh kerajaan Nusantara. Dapatan kajian memperlihatkan bahawa Islam telah mendominasi wilayah Nusantara dengan bukti pembinaan masjid dan pusat pengajian agama. Walau bagaimanapun, tidak semua memeluk Islam dan masih mempertahankan agama Hindu di Bayuwangi Indonesia.

Hasnizam Hashim *et.al*, (2020) menjalankan kajian tentang isu melibatkan pernikahan yang menyalahi perundangan keluarga Islam di negara ini serta penyelesaiannya. Tujuan kajian dilaksanakan bagi melihat sejauh mana pernikahan tanpa kebenaran yang berlaku serta menyalahi perundangan Islam di Malaysia. Dapatan kajian menunjukkan perkahwinan yang menyalahi undang-undang adalah nikah sindiket, kahwin lari, poligami tanpa kebenaran mahkamah dan nikah bawah umur.

Imam Syafi'i dan Mahmud Muhsinin (2016) menjalankan kajian berkaitan pernikahan menurut perspektif Islam dan Hindu. Hasil dapatan kajian ini menunjukkan wujudnya pengaruh Hindu yang kuat dalam perkahwinan di Indonesia. Hal ini kerana, kerajaan Hindu yang bertapak di Nusantara membawa pengaruh adat ke dalam kehidupan seharian masyarakat di Indonesia. Malahan, upacara yang dijalankan dalam perkahwinan di Indonesia dipengaruhi oleh adat Hindu. Antaranya, menginjak telur, bersanding, melempar sireh, menabur beras kuning, Kembang Mayang dan banyak lagi. Selain itu, fokus perbincangan kajian ini adalah ritual perkahwinan dalam masyarakat beragama Islam di Indonesia yang menyerupai ritual perkahwinan dalam agama Hindu. Bagaimanapun, kajian ini penting untuk melihat perbezaan dalam perkahwinan cara Islam dengan agama Hindu dari segi tujuan pernikahan.

Mohd Khairuddin Mohd Sallehuddin dan Mohamad Fauzi Sukimi (2016) menjalankan kajian tentang impian dan realiti dalam majlis perkahwinan pada masa kini dengan mengambil kira tentang realiti yang berlaku. Kajian ini dijalankan di pinggir bandar Kuala Lumpur, iaitu di Kampung Melayu Sri Wira Damai (Selangor). Hasil dapatan kajian ini menunjukkan lima orang pengantin yang ditemubual mempunyai keinginan untuk memenuhi impian perkahwinan mereka. Hal ini dibuktikan dengan wujudnya penawaran perkhidmatan oleh syarikat berkaitan. Oleh itu, kos dalam perkahwinan pada masa kini meningkat dan pelaksanaan perkahwinan tidak seperti dahulu lagi yang berlandaskan agama. Kajian ini memfokuskan kepada impian pengantin dalam konsep dan tema perkahwinan, pakej

perkahwinan, barang hantaran, jurugambar perkahwinan dan pembentukan impian melalui perantara budaya baharu.

Wahyu Wibisana (2016) menjalankan kajian tentang pernikahan dalam agama Islam. Kajian ilmiah ini memfokuskan kepada perkara-perkara tentang pernikahan yang menjadi landasan Islam sebenar berlandaskan hadis dan al- Quran. Oleh itu, fokus utama kajian ini adalah pengertian dan dasar hukum nikah dalam Islam. Selain itu, kajian ini membahaskan tentang rukun nikah (lima perkara wajib) iaitu, wali, saksi, mahar, pengantin dan ijab qabul. Perkara lain adalah Khitbah yang melarang lelaki meminum perempuan yang telah diterima pinangan daripada lelaki lain. Malahan, kajian ini mengupas tentang hukum nikah, suruhan dalam pernikahan, tujuan pernikahan dan undang-undang yang melibatkan pernikahan.

Norsaadah Din @ Mohamad Nasirudin *et. al*, (2014) menjalankan kajian ilmiah tentang bagaimana membina hubungan perkahwinan yang bertahan tahan sepanjang hayat berlandaskan pendekatan al-Quran dan al-Sunnah. Kajian ini memfokuskan kepada konsep sebenar perkahwinan dalam Islam, punca keruntuhan yang berlaku dalam rumahtangga, mencari jalan penyelesaian dan mencadangkan beberapa pelan dalam pemerkasaan perkahwinan yang berlandaskan al-Quran dan al-Sunnah. Malahan, hasil dapatan kajian ini telah mencadangkan beberapa pelan dalam pemerkasaan perkahwinan bagi memudahkan urusan dalam pernikahan berlandaskan Islam. Anataranya, merendahkan nilai mahar, saling memahami tujuan perkahwinan tersebut, menyegerakan urusan perkahwinan, mengamalkan syariat Islam dengan mencontohi kehidupan rumahtangga Nabi Muhammad S.A.W dan meneliti urusan rezeki dengan mengelakkan sumber yang tidak halal dalam pekerjaan.

Agustina Nurhayati (2011) menjalankan kajian ilmiah tentang pernikahan berlandaskan perspektif al-Quran. Kajian ini memberikan fokus utama terhadap definisi nikah yang dikemukakan ulama. Dapatan kajian mendapati terdapat pendapat daripada ulama mazhab Syafi'i yang mengutarakan pernikahan adalah akad yang membolehkan hubungan suami dan isteri dilakukan dengan lafaz nikah. Manakala, mazhab Hanafi pula berpendapat bahawa nikah adalah akad yang memberikan faedah suami dan isteri yang halal selagi tidak ada halangan syarak. Oleh itu, dapatan kajian menunjukkan perkahwinan dalam Islam bertujuan membangunkan kehidupan berkeluarga yang mencerminkan kehidupan beragama dalam melahirkan keluarga sakinah.

Sorotan kajian lepas tentang membantu menyuntik idea untuk kajian yang dijalankan ini. Oleh yang demikian, kajian lepas tentang perkahwinan dalam Islam, pengaruh Hindu dalam upacara perkahwinan Islam, hukum Islam sebenar, adat Melayu dan realiti dalam perkahwinan pada masa kini memberikan lompang kajian untuk menjalankan kajian ini. Malah, kajian lepas telah memberikan ruang bagi mengkaji isu yang hangat dalam akhbar tempatan tentang perkahwinan yang bercanggah dengan hukum Islam. Selain itu, ruang kajian ini bertujuan mengisi tentang apakah punca, kesan negatif dan mengutarakan cadangan untuk menyelesaikan permasalahan ini. Hal ini kerana, isu perkahwinan yang meniti di dada akhbar tempatan merupakan masalah genting dalam masyarakat yang perlu diteliti bagi mendapatkan penyelesaian terbaik dan munasabah.

METODOLOGI KAJIAN

Permasalahan Kajian

Nurul Nadia Brahanuddin dan Nur Bahirah Baharum (2025) menjelaskan apabila anak perempuan telah

berkahwin, maka keselamatan anak perempuan akan berada di tangan suaminya. Ahmad Syakir Mohd Nassuruddini *et.al*, (2024) menyatakan kerumitan prosedur merupakan antara faktor utama yang menyumbang kepada perkahwinan tanpa kebenaran. Flavia Ary Sahwa dan Tharshini Sivabalan (2023) menjelaskan terdapat undang-undang perkahwinan adat yang berbeza mengikut adat kaum masing-masing di serata negara. Solihah Mansor dan Mohd Norhusairi Mat Hussin (2023) menyatakan kenikmatan perkahwinan ini hanya dapat dirasakan oleh mereka yang benarbenar menghayati dan mendalami konsep perkahwinan itu berlandaskan ajaran agama Islam. Nur Muzdalifah Zulkarnain dan Zaimah Ramli (2020) menjelaskan kewangan bukan hanya memberi kepuasan terhadap kewangan, tetapi turut memberi kepuasan dalam perkahwinan dan kualiti hidup keseluruhannya. Melalui permasalahan dalam kajian lalu memperlihatkan bahawa perkahwinan dalam Islam mempunyai aturan yang berbeza dengan kehendak manusia dalam adat Melayu yang lebih membebankan. Oleh yang demikian, ruang atau lompang kajian lalu dijadikan sebagai rujukan untuk pelaksanaan kajian ini

Persoalan Kajian

- i. Apakah isu dalam perkahwinan di Malaysia melalui keratan akhbar tempatan?
- ii. Apakah percanggahan budaya perkahwinan di Malaysia dengan hukum Islam?
- iii. Apakah kesan negatif akibat percanggahan budaya dengan hukum Islam?

Objektif Kajian

Oleh yang demikian, kertas kerja ini bertujuan memfokuskan kepada empat objektif kajian.

- i. Mengenal pasti isu dalam perkahwinan di Malaysia melalui keratan akhbar tempatan.
- ii. Membincangkan percanggahan budaya perkahwinan di Malaysia dengan hukum Islam.
- iii. Menghuraikan kesan negatif akibat percanggahan budaya dengan hukum Islam.

Batasan Kajian

- i. Pertama, kajian dibataskan dari aspek teks akhbar tempatan sahaja yang memberikan fokus kepada laporan secara atas talian. Hal ini demikian kerana, laporan akhbar melalui atas talian lebih mudah diakses oleh pengguna. Malah, tajuk laporan berita merupakan tarikan utama pembaca untuk mengetahui isi keseluruhan kandungan berita penuh.
- ii. Kedua, kajian memberikan fokus terhadap isu perkahwinan dalam adat Melayu di Malaysia. Hal ini demikian kerana, isu perkahwinan menjadi salah satu masalah melibatkan aspek kewangan yang perlu diteliti sebab serta cara mengatasi permasalahan yang terjadi.
- iii. Ketiga, kajian dibataskan dari aspek pengaruh agama Hindu sebagai perbandingan di Malaysia. Hal ini kerana, agama Hindu telah lama mempengaruhi kehidupan masyarakat di Malaysia dari aspek sejarah lampau.

Kepentingan Kajian

- i. Pertama, kajian ini penting kepada bakal pengantin di Malaysia untuk menilai semula sesuatu yang wajib dalam perkahwinan. Malah, bakal pengantin dapat menguruskan peruntukan kewangan dengan betul dan tidak melakukan pembaziran kewangan.

- ii. Kedua, kajian ini penting kepada keluarga bakal pengantin. Terutamanya, melibatkan ibu bapa atau penjaga bakal pengantin perempuan dalam mempertimbangkan jumlah mas kahwin serta wang hantaran yang wajar dengan kemampuan daripada pihak lelaki.
- iii. Ketiga, kajian ini penting kepada penyelidik akan datang dalam bidang berkaitan perbandingan agama, adat, budaya dan akhbar untuk menjadikan kajian ini sebagai rujukan serta lompang kajian akan datang.

Kaedah Kajian

Penyelidikan ini adalah kajian kepustakaan atau deskriptif yang menggunakan bahan rujukan daripada sumber sekunder. Bahan rujukan utama kajian melibatkan keratan artikel akhbar, artikel jurnal, kertas persidangan, buku, majalah dan penulisan teks berkaitan kajian ini. Oleh yang demikian, kajian ini menggunakan empat artikel daripada akhbar bercetak dan atas talian bermula tahun 2013 hingga 2016 daripada keratan akhbar tempatan. Antaranya adalah akhbar Kosmo 26hb Mac 2016, Sinar *Online* pada 15 September 2015, Berita Harian pada 4 Oktober 2013 dan Kosmo 10 Ogos 2013. Fokus utama dalam perbincangan kajian ini melibatkan tajuk yang menjadi isu dalam aspek perkahwinan di Malaysia.

DAPATAN KAJIAN

Hasil dapatan kajian bertujuan menjawab tiga objektif utama kajian yang dijalankan ini. Oleh yang demikian, perbincangan yang lebih jelas akan diuraikan dalam setiap objektif kajian. Maka, objektif kajian pertama bertujuan mengetahui tentang isu dalam perkahwinan di negara ini melalui tajuk utama akhbar atas talian tempatan. Selanjutnya, objektif kajian kedua bertujuan membincangkan percanggahan budaya Melayu dengan hukum Islam melibatkan perkahwinan di Malaysia. Akhir sekali, objektif kajian ketiga menghuraikan dengan terperinci impak negatif yang berlaku akibat percanggahan budaya dengan hukum Islam melibatkan perkahwinan.

Objektif Kajian i:

Mengenal pasti isu dalam perkahwinan di Malaysia melalui keratan akhbar tempatan.

Bagi menjawab objektif kajian pertama, data dikumpul melalui isu yang diketengahkan dalam dada akhbar tempatan Malaysia. Isu ini diambil melalui akhbar atas talian dan akhbar bercetak. Hal ini kerana, isu ini merupakan satu isu penting yang tular di media sosial hingga menimbulkan pelbagai pandangan dan perbalahan antara netizen di Malaysia. Oleh itu, isu dalam perkahwinan di Malaysia perlu dilihat sebagai permasalahan yang serius dalam masyarakat. Apatah lagi dalam dunia yang semakin mencabar ini. Ledakan kemajuan dan perubahan taraf hidup menuntut kehidupan yang lebih baik berlandaskan kemodenan. Malah, faktor ekonomi yang semakin menekan masyarakat menyebabkan kos dalam perkahwinan semakin meningkat melibatkan pelbagai keperluan dalam majlis yang dirancang. Antaranya melibatkan kos katering, sewaan dewan, pakaian, tatarias wajah pengantin dan pelbagai kos sampingan lain sepanjang majlis berlangsung. Faktor ekonomi mempunyai hubungan dengan kos yang perlu ditanggung oleh bakal pengantin untuk menyempurnakan majlis impian mereka.

Oleh yang demikian, terdapat dua isu utama melibatkan aspek kewangan dalam sesuatu pelaksanaan majlis perkahwinan di Malaysia. Islam telah mewajibkan pemberian mas kahwin kepada bakal isteri daripada suami tetapi pemberian wang hantaran juga diberikan sebagai pelengkap. Malah, elemen sampingan lain dalam perkahwinan di Malaysia menjadi bebanan kepada bakal pengantin untuk

melengkapkan segalanya agar majlis berjalan lancar. Berdasarkan Fatimah Salwa Abd. Hadi *et.al*, (2016) menjelaskan antara elemen sampingan lain adalah seperti solekan, pelamin, kanopi, sewaan dewan, wang hantaran, barangan hantaran, set barang kemas, hiasan bilik pengantin dan rumah, juru gambar, kad jemputan, perkhidmatan juru hebah, upah kadi dan saksi dan sebagainya. Oleh itu, elemen sampingan ini memerlukan peruntukan kewangan untuk memenuhi kelancaran majlis pernikahan dan resepsi pengantin. Maka, aspek utama dalam isu yang menjadi perbualan adalah tentang wang hantaran yang bukan kewajipan dalam Islam dan impak terhadap isu ini yang menyebabkan berlakunya hutang daripada pinjaman peribadi untuk merealisasikan majlis perkahwinan.

i. *Wang Hantaran*

Tajuk utama akhbar tempatan Kosmo pada 26 Mac 2016 telah diambil kerana isu ini telah menjadi perbalahan besar di akhbar tempatan, atas talian dan media sosial. Kejadian ini dilaporkan berlaku di Pantai Dalam, Kuala Lumpur apabila pihak lelaki tidak dapat menyediakan wang hantaran sebanyak RM15,000.00 yang tidak mencukupi. Petikan dalam Jadual 1.0 merupakan tajuk utama di muka hadapan Kosmo yang menunjukkan berita tersebut adalah berita yang sensasi kerana telah menimbulkan kekecohan.

Malah, kejadian yang berlaku ini telah menimbulkan perbalahan antara dua belah pihak. Natijah daripada kejadian ini, pernikahan yang telah dijadualkan pada hari tersebut telah terbatal akibat wang hantaran yang tidak mencukupi. Kes ini merupakan salah satu kejadian yang berlaku di negara ini melibatkan wang hantaran. Walaupun, banyak kejadian seumpama ini berlaku di Malaysia tetapi kejadian tersebut hanya meniti di bibir masyarakat sebagai buah mulut. Isu wang hantaran bukanlah perkara remeh yang perlu dipandang sepi oleh masyarakat kerana pelbagai kesan buruk boleh berlaku yang akan dibincangkan dalam objektif kajian ketiga.

Selain itu, walaupun wang hantaran tidak termasuk dalam kewajipan bagi umat Islam tetapi budaya dan adat Melayu telah menetapkan kepentingan pemberian wang hantaran kepada isteri. Lazimnya, di Malaysia nilai wang hantaran ditetapkan oleh pihak keluarga perempuan mengikut aspek keperluan semasa dan taraf pendidikan bakal isteri. Kemodenan zaman yang memperlihatkan ramai dalam kalangan wanita mempunyai taraf pendidikan tinggi menyebabkan nilai wang hantaran diukur dengan ijazah dan kerjaya yang dimiliki. Malah, kini ramai wanita memiliki sarjana dan ijazah doktor falsafah yang mempunyai hubungan dengan penilaian masyarakat terhadap nilai wang hantaran yang selayaknya diterima mereka.

<p>“Wang hantaran tak cukup cetus gaduh besar”. Petikan daripada akhbar Kosmo (26 Mac 2016).</p>

Jadual 1.0: Tajuk Artikel Akhbar Kosmo pada 26 Mac 2016.

ii. *Hutang untuk Majlis Perkahwinan*

Kemudian, isu dalam perkahwinan yang berlaku dewasa ini adalah berkaitan hutang. Anak muda pada masa kini lebih cenderung untuk memilih untuk memohon pinjaman bank bagi menyelesaikan permintaan wang hantaran dan mas kahwin daripada pihak perempuan. Walau bagaimanapun, hutang untuk meraikan majlis perkahwinan bukan sahaja melalui pinjaman bank tetapi melibatkan hutang secara melalui orang perseorangan, ahli keluarga, kawan dan peminjam

wang haram. Malah, tujuan pinjaman juga bagi memenuhi keperluan majlis perkahwinan di sebelah pihak lelaki. Hal ini kerana, keperluan dalam majlis perkahwinan pada masa kini mengikut gaya serta keperluan semasa dalam masyarakat yang agak membebaskan.

Aktiviti gotong-royong atau *rewang* dalam masyarakat Melayu di Malaysia telah pupus ditelan zaman. Keadaan semasa telah merubah budaya Melayu yang telah diamalkan sejak sekian lama ini. Oleh itu, perkhidmatan katering menjadi pilihan utama untuk menyediakan makanan kepada tetamu majlis. Tambahan pula, keperluan lain yang lazimnya ditawarkan dalam pakej-pakej perkahwinan perlu ditanggung oleh pengantin. Antaranya, perkhidmatan sewaan pelamin, hiasan bilik pengantin, meja makan pengantin, khidmat jurufoto, kek pengantin, hantaran pengantin, solekan pengantin dan sewaan pakaian pengantin. Selain itu, kos perkhidmatan pakej perkahwinan biasanya melibatkan hari pernikahan, persandingan dan resepsi pengantin yang mengikut tema atas permintaan pihak pengantin. Oleh itu, Jadual 2.0 dan 3.0 adalah tajuk artikel akhbar bercetak juga atas talian yang memaparkan tentang hutang yang dipinjam untuk majlis perkahwinan.

“Trend kahwin buat pinjaman bank”.

Petikan daripada akhbar atas talian Sinar *Online* (15 September 2015).

Jadual 2.0: Tajuk Artikel Akhbar Atas Talian Sinar *Online* pada 15 September 2015.

“Tanggung hutang selepas kahwin”.

Petikan daripada akhbar Berita Harian (4 Oktober 2013).

Jadual 3.0: Tajuk Artikel Akhbar Berita Harian pada 4 Oktober 2013.

Oleh yang demikian, tajuk artikel dalam Jadual 1.0, 2.0 dan 3.0 menunjukkan wujudnya isu yang bukan kecil dalam merealisasikan perkahwinan di Malaysia. Impaknya bukan sahaja melibatkan satu pihak dalam memenuhi keperluan perkahwinan yang semakin menekan anak muda untuk menuju alam perkahwinan. Maka, isu berkaitan wang hantaran dan hutang merupakan dua isu utama yang diketengahkan dalam kajian kertas kerja ini. Objektif kajian seterusnya akan membincangkan percanggahan budaya perkahwinan di Malaysia dengan hukum Islam.

Objektif Kajian ii:

Membincangkan percanggahan budaya perkahwinan di Malaysia dengan hukum Islam.

Seterusnya, objektif kajian kedua bertujuan membincangkan percanggahan yang berlaku dalam budaya perkahwinan di Malaysia dengan hukum Islam yang sebenar. Hal ini kerana, Malaysia merupakan negara yang mengamalkan ajaran Islam sebagai agama rasmi. Malah, penduduk majoriti di Malaysia adalah berketurunan Melayu yang menganuti agama Islam. Kedudukan Islam sebagai agama rasmi di Malaysia dikukuhkan lagi dengan peruntukan undang-undang yang terkandung dalam Perlembagaan Persekutuan Malaysia yang menjadi rujukan di negara ini. Oleh yang demikian, Jadual 4.0 adalah petikan daripada Perlembagaan Persekutuan Malaysia hingga 10hb Februari 2011.

(1) Ugama Islam ialah ugama bagi Persekutuan; tetapi ugama-ugama lain boleh diamalkan dengan aman dan damai di mana-mana bahagian persekutuan.

Petikan daripada Perlembagaan Persekutuan (Hingga 10hb Februari 2011) pada muka surat 2.

Jadual 4.0: Petikan daripada Perlembagaan Persekutuan (Hingga 10hb Februari 2011).

Oleh itu, agama Islam di Malaysia merupakan agama rasmi yang termaktub dalam undang-undang negara. Di mana, penganut agama Islam adalah orang Melayu yang mengamalkan ajaran Islam. Walau bagaimanapun, kebiasannya di Malaysia mempunyai adat dan budaya tersendiri hasil daripada nenek moyang. Asimilasi budaya ini wujud kesan daripada pendudukan pedagang-pedagang pada zaman kegemilangan kesultanan Melayu Melaka selepas diasaskan oleh Parameswara yang berasal daripada Palembang, Sumatera. Dipercayai Melaka mula diasaskan pada tahun 1400 dan kemusnahan kerajaan kesultanan Melaka pada 1511 kerana serangan daripada Portugis. Agama yang mula dianuti adalah Hindu sehingga kedatangan pedagang Arab yang membawa ajaran Islam ke Alam Melayu.

Kemasukan pedagang daripada negara Arab telah berjaya menyebarkan agama Islam yang bermula daripada Istana (golongan bangsawan) kepada rakyat pertengahan dan bawahan. Malahan, bukti agama Islam dibawa oleh pedagang Arab dibuktikan melalui batu nisan bertulisan Jawi dan batu bersurat bertulisan Jawi di negara ini. Berdasarkan Arba'iyah Mohd Noor (2011) menjelaskan secara umumnya kedatangan Islam di rantau ini seawal abad ke-7 yang telah dibawa masuk oleh para ulama luar yang rata-ratanya merupakan para pedagang adalah suatu peristiwa sejarah yang besar bagi penduduk kepulauan Melayu secara keseluruhannya.

Selain itu, kemasukan pedagang daripada barat, China dan India juga merupakan pedagang utama yang masuk ke Melaka untuk menjalankan aktiviti perdagangan. Maka, budaya Hindu juga dibawa masuk daripada pedagang India semasa datang berdagang kerana tempoh mereka tinggal di sesuatu tempat perdagangan mengambil masa berbulan-bulan. Menurut Puteh Noraihan A. Rahman dan Zahir Ahmad (2017) menjelaskan perkembangan agama Hindu-Buddha di Nusantara pada abad ke-7 Masihi sehingga abad ke-14 Masihi menampakkan penularan pengaruh Hinduisme-Buddhisme ke dalam dunia Melayu.

Budaya Hindu yang diserap ke dalam adat di Nusantara ini bertitik tolak daripada pendudukan orang India pada masa dahulu. Malah, pengaruh Hindu yang diamalkan sejak dahulu masih lagi berterusan hingga ke hari ini. Lazimnya, di Malaysia terdapat beberapa amalan Hindu yang diamalkan dalam perkahwinan di negara ini, Antaranya, budaya melukis inai yang sebelum ini hanya dilakukan oleh pengantin beragama Hindu. Walau bagaimanapun, kini budaya melukis inai dengan pelbagai warna (putih, ungu, hitam dan merah) menjadi amalan penganut agama Islam (Melayu). Hal ini ditunjukkan melalui tawaran pakej perkahwinan melukis inai pengantin dan perkhidmatan dalam laman sesawang untuk lukisan inai dengan pelbagai harga mengikut jenis. Sedangkan melukis inai tidak wujud dalam hukum perkahwinan Islam. Malah, harga bagi perkhidmatan melukis inai mencecah ratusan ringgit mengikut rekaan yang dipilih oleh pengantin.

Malah, lukisan inai bukan sahaja melibatkan jari pengantin tetapi ditambah dengan lukisan bunga-bunga serta motif lain yang sarat. Tujuan bagi pemakaian inai pula adalah untuk mencantikkan tangan pengantin dan diperlihatkan kepada umum. Selain itu, bahan yang digunakan kini bukan lagi daun atau serbuk daripada pokok inai yang diaplikasikan sejak dahulu tetapi melibatkan bahan lain

yang merupakan penggunaan cat atau pewarna. Keaslian dalam penggunaan daun daripada pokok inai dan serbuk inai yang halal digunakan telah diubah kepada bahan yang lebih memudahkan penggunaannya. Lazimnya, inai putih adalah daripada cat badan kosmetik yang tidak telus air. Ciri ini menyebabkan terdapat bahan inai yang tidak boleh dipakai untuk mengambil wuduk dan sah solat kepada pengantin perempuan.

Walaupun, Muzakarah telah memutuskan bahawa pemakaian inai adalah harus bagi wanita kerana merupakan perhiasan tetapi hanya di kawasan tertentu sahaja. Pemakaian inai terhad hingga ke pergelangan tangan dan buku lali kaki sahaja. Walau bagaimanapun, muzakarah telah memutuskan bahawa lelaki adalah haram memakai inai di tangan atau di kaki kerana merupakan perhiasan kepada wanita. Walaupun, terdapat larangan tetapi terdapat adat Melayu yang membolehkan lelaki memakai inai pada tiga jari mereka. Hal ini dibuktikan dengan kenyataan yang dimuatkan dalam artikel Pesona Pengantin (8 September 2017) yang terdapat dalam Jadual 5.0.

“Adapun menginaikan dua tangan dan dua kaki, maka disunatkan untuk wanita dan diharamkan untuk lelaki kecuali untuk berubat...” ‘Aun al-Ma’bud Syarh Sunan Abu Daud.

Sumber: Pesona Pengantin dalam *Hukum Pakai Inai Buat Wanita & Lelaki Untuk Majlis Kahwin* (8 September 2017) oleh Fadhli Ismail.

Jadual 5.0: Kenyataan Tentang Hukum Pemakaian Inai dalam Majlis Kahwin.

Seterusnya, budaya Melayu yang mengamalkan hiburan berlebih-lebihan seperti majlis menari dan bernyanyi merupakan amalan dalam perkahwinan Hindu. Walhal dalam majlis perkahwinan mengikut lunas Islam tidak wujud hiburan untuk memeriahkan majlis. Tujuan majlis perkahwinan dalam Islam adalah untuk menyampaikan berita bahawa pasangan tersebut telah sah bergelar suami isteri bagi mengelakkan fitnah di belakang hari. Kesederhanaan merupakan tunjang dalam majlis perkahwinan berlandaskan Islam. Walau bagaimanapun, perkahwinan pada masa kini membebankan dari segi persalinan pakaian yang pelbagai melibatkan kos seperti pelamin yang gah bagi menunjukkan kemampuan pengantin tersebut mengadakan majlis.

Selain itu, solekan yang dikenakan pengantin membataskan urusan solat kerana wuduk tidak sampai kepada kulit wajah apabila dikenakan solekan tebal. Kemeriaahan majlis perkahwinan lazimnya melalaikan manusia jika tidak dijaga dengan betul hal solat semasa berlangsungnya majlis. Wuduk tidak akan sah jika solekan tidak ditanggalkan dengan bersih. Oleh itu, hal ini bercanggah dengan hukum Islam yang mengutamakan solat lima waktu sehari dalam Rukun Islam walaupun seseorang itu berada dalam keadaan keuzuran.

Begitu juga, etika pakaian pengantin yang tidak mengikut lunas Islam. Rekaan pakaian pengantin yang pelbagai mampu menarik perhatian bakal pengantin untuk memilih rekaan yang kelihatan menarik tanpa mengira aspek *aurat* dalam Islam. Etika berpakaian dalam Islam bagi wanita adalah jelas. Di mana seseorang wanita perlu melindungi bentuk tubuh mereka daripada pandangan umum, melindungi kulit mereka (hanya wajah dan tangan hingga pergelangan sahaja). Walau bagaimanapun, hukum ini tidak dapat dipenuhi dalam pemilihan pakaian pengantin di Malaysia. Walaupun, bersolek, berhias hanya untuk suami dan batasan aurat hanya untuk muhrim sahaja kerana telah menjadi kelaziman di negara ini.

Kemudian, isu percanggahan yang berlaku dalam adat perkahwinan di Malaysia adalah wang hantaran yang tinggi. Pemberian wang hantaran atau *dowry* adalah wajib diberikan oleh pengantin

perempuan kepada lelaki di India. Begitu juga, di Malaysia yang memerlukan pihak lelaki memberikan wang hantaran kepada pihak perempuan mengikut persetujuan kedua-dua belah pihak. Malah, terdapat permintaan daripada pihak perempuan yang menetapkan syarat “serba berdiri” dan “serba satu”. Konsep “serba berdiri” dan “serba satu” adalah permintaan set persalinan juga barang kemas kepada pengantin perempuan. Sedangkan dalam Islam hanya menetapkan syarat wajib perkahwinan adalah mas kahwin mengikut kemampuan kepada pengantin perempuan. Oleh yang demikian, tidak wujud pemberian barang hantaran yang lebih bersifat budaya. Begitu juga, wang hantaran yang di luar kemampuan pihak lelaki.

Maka, percanggahan yang wujud di Malaysia adalah hasil asimilasi budaya melalui pendudukan orang India di Nusantara yang membawa budaya dalam agama Hindu. Oleh itu, hukum Islam dalam kehidupan dan perkahwinan tidak diamalkan sepenuhnya di Malaysia. Rentetan itu, wujud kesan buruk terhadap masyarakat di negara ini. Walaupun, pernikahan adalah perkara yang baik dalam Islam tetapi amalan budaya yang bercanggah dengan hukum Islam telah menimbulkan impak negatif kepada individu yang terlibat. Maka, kesan buruk ini akan diperjelaskan dalam objektif kajian seterusnya.

Objektif Kajian iii:

Menghuraikan kesan negatif akibat percanggahan budaya dengan hukum Islam.

Seterusnya, objektif kajian ketiga bertujuan untuk menghuraikan kesan negatif akibat daripada percanggahan budaya dengan hukum Islam yang menjadi laluan terbaik setiap manusia. Kesan buruk ini bertitik tolak daripada perbalahan tentang pemberian wang hantaran dalam budaya Melayu. Akibat pemberian wang hantaran yang tidak dapat memenuhi permintaan pihak pengantin perempuan boleh menimbulkan perbalahan sesama manusia. Malah, permusuhan ini terjadi antara dua belah pihak yang menganuti agama Islam. Oleh yang demikian, laporan akhbar menulis tentang kekecohan, perbalahan, pemusuhan yang berlaku akibat wang hantaran yang tidak mampu diberikan pihak lelaki.

Oleh yang demikian, wang hantaran yang tinggi dan diluar kemampuan pihak lelaki adalah tidak wajar. Malah, permintaan wang hantaran yang tinggi akan menyumbang kepada sikap berhutang kepada pihak lelaki. Maka, tidak hairanlah jika pihak lelaki akan memilih untuk membuat pinjaman peribadi daripada bank, keluarga, kawan dan peminjam wang tidak berlesen untuk memenuhi permintaan pihak perempuan. Hutang memberikan impak yang negatif dalam kehidupan individu terbabit. Hal ini berlaku apabila hutang tidak dapat dijelaskan dalam jangkamasa yang telah ditetapkan oleh pihak tertentu. Beban hutang semakin berat apabila mempunyai keluarga yang besar.

Bertitik tolak daripada perkara tersebut, hutang merupakan bebanan di masa hadapan oleh pihak peminjam. Oleh itu, peminjam berisiko menjadi muflis kerana gagal membayar balik pinjaman kepada bank. Malah, jika hutang gagal dilunaskan kepada peminjam tidak berlesen ia boleh mendatangkan bahaya pada diri dan keluarga individu terbabit. Rentetan itu, jenayah lain seperti ugutan dan bunuh mungkin berlaku akibat pinjaman yang gagal dilunaskan. Selain itu, hubungan akan menjadi renggang akibat kegagalan membayar balik hutang kepada keluarga dan rakan. Oleh yang demikian, permintaan wang hantaran kahwin yang tinggi adalah tidak wajar. Hal ini, dapat dibuktikan dalam Jadual 6.0 tentang wang hantaran tinggi.

<p>“Perbuatan menunjuk-nunjuk dalam perkahwinan adalah syirik kecil” “Hantaran tinggi haram”. Petikan daripada akhbar kosmo (10 Ogos 2013).</p>

Jadual 6.0: Tajuk Artikel dalam Kosmo 10 Ogos 2013.

Selanjutnya, penggunaan wang hantaran yang tinggi adalah untuk memenuhi perkahwinan impian yang boleh menyebabkan pembaziran terhadap pembelian sesuatu yang tidak perlu. Penawaran dalam pakej perkahwinan yang pelbagai wujud dalam mekanisme pasaran yang dipengaruhi oleh permintaan pelanggan. Pilihan yang pelbagai melibatkan pelamin, pakaian, solekan dan aspek lain bertujuan memenuhi persepsi masyarakat Melayu yang telah sekian lama bertunjang dalam masyarakat. Sikap masyarakat yang saling berlumba-lumba dalam aspek materialistik memandang sesebuah majlis perkahwinan yang gah itu serasi dengan taraf hidup pasangan pengantin dalam majlis yang dihadiri.

Selain itu, majlis perkahwinan yang diadakan secara ringkas dan menggunakan peruntukan kecil dipandang sebagai pernikahan yang mempunyai masalah. Hal ini menyebabkan majlis perkahwinan yang gah menjadi bukti bahawa sesebuah perkahwinan yang berlangsung adalah sesuai dengan adat Melayu. Lazimnya, adat Melayu memerlukan setiap pasangan melalui fasa merisik, bertunang, bernikah, bersanding dan bertandang untuk memenuhi kronologi budaya yang diamalkan sejak sekian lama. Walau bagaimanapun, dalam adat Melayu juga melarang pasangan pengantin daripada tinggal bersama sehingga selesai majlis bertandang di sebelah lelaki. Tujuan larangan tinggal bersama dipercayai bagi mengekalkan seri wajah pengantin dan tidak manis dipandang masyarakat setempat. Namun begitu, dalam zaman moden adat ini tidak terpakai lagi kerana rata-rata pasangan pengantin mula memahami dalam agama Islam tidak ada larangan untuk tinggal berasingan setelah sah sebagai suami dan isteri.

KESIMPULAN DAN CADANGAN

Sebagai penutup wacana, amalan budaya perkahwinan di Malaysia adalah hasil daripada asimilasi budaya Hindu yang pernah bertapak di Nusantara. Oleh itu, masyarakat di negara ini lebih selesa mengamalkan budaya hasil turunan nenek moyang dan mengikut kehendak zaman moden dalam majlis perkahwinan. Di mana tanpa disedari hukum Islam telah diketepikan dengan mengutamakan ledakan masa dan amalan budaya yang telah serasi dalam masyarakat. Hal ini telah menimbulkan masalah apabila impian dalam majlis perkahwinan menjadi perkara penting untuk dipenuhi. Oleh itu, perkara tersebut telah membawa masalah dengan permintaan wang hantaran yang tinggi oleh pihak perempuan. Kesannya, terdapat pihak lelaki yang mengambil keputusan untuk berhutang. Maka, hutang tersebut menimbulkan banyak kesan buruk dalam kehidupan di masa akan datang dan jangka masa panjang.

Seterusnya, dalam kajian ini dikemukakan beberapa cadangan untuk memakmurkan majlis perkahwinan di Malaysia supaya tidak bercanggah dengan hukum Islam yang menjadi agama rasmi di negara ini.

- i. Menetapkan wang hantaran sekadar kemampuan pihak lelaki. Hal ini kerana dalam perkahwinan hanya mas kahwin merupakan pemberian yang wajib. Wang hantaran hanya budaya yang telah diwujudkan dalam masyarakat Melayu. Perbincangan dengan tolak ansur antara kedua-dua belah pihak penting untuk melancarkan perjalanan majlis.
- ii. Mengelakkan hutang yang tidak mampu dilunaskan. Hutang yang tidak mampu dibayar akan menjadi masalah yang besar kepada individu terlibat. Oleh itu, simpanan dan majlis sederhana mengikut kemampuan adalah digalakkan. Hal ini demikian kerana, kehidupan selepas berkahwin

memerlukan komitmen yang tinggi dengan cabaran ekonomi yang semakin membebankan setiap pasangan berkahwin.

- iii. Memilih pakaian yang sesuai dengan kehendak Islam supaya tidak mendedahkan aurat wanita. Meneruskan solat seperti biasa pada hari majlis berlangsung dengan mengenakan solekan yang tidak keterlaluan supaya mudah untuk dibersihkan. Memakai inai mengikut syariat dengan menggunakan daun inai semula jadi dan serbuk inai yang halal.
- iv. Membuat senarai keperluan wajib dan kehendak untuk sesuatu majlis. Menetapkan peruntukan yang sesuai dengan penjimatan dan tidak membebankan pihak pengantin. Malah, penggunaan kad perkahwinan digital dapat menjimatkan kos percetakan selari dengan perkembangan teknologi moden kini. Malah, cara ini dapat diaplikasikan untuk mengundang ramai tetamu yang jauh dan dekat dengan lebih mudah.
- v. Melaksanakan majlis pernikahan yang digabungkan dengan majlis sebelah pihak perempuan serta lelaki. Majlis yang dijalankan sekali dapat menjimatkan kos kedua-dua pihak pengantin kerana hanya perlu mengeluarkan kos untuk satu majlis sahaja. Malah, penggunaan pakaian pengantin tidak perlu disediakan sebanyak tiga pasang mengikut tema yang berbeza.
- vi. Menghadkan jemputan hanya mengikut peruntukan pihak pengantin. Lazimnya, keutamaan jemputan adalah daripada kaum keluarga terdekat dan sahabat handai. Majlis perkahwinan secara gotong-royong antara ahli keluarga dapat menjimatkan kos kerana pelbagai kos tersembunyi daripada katering dalam dielakkan. Selain itu, sumbangan makanan secara peribadi daripada ahli keluarga dapat meringankan beban pihak pengantin dalam mengganggu kos majlis perkahwinan.

Konklusinya, pelaksanaan majlis perkahwinan mengikut syarak Islam adalah bertujuan mempermudah pasangan lelaki dan perempuan melayari bahtera perkahwinan tanpa membebankan mereka. Malah, Islam itu indah dan memudahkan setiap tindakan manusia di dunia. Oleh itu, lunas Islam adalah terbaik dalam pelbagai cabang kehidupan manusia bermula daripada kelahiran hingga merentas alam akhirat kelak.

RUJUKAN

- Ahmad Syakir Mohd Nassuruddini, Mohd Zain Mubarak, Zulfaqar Mamat, Muhammad Adam Abd Azid dan Mohammad Jawwad Md Yusnan. (2024). Statistik Perkahwinan Tanpa Kebenaran Kelantan 2019-2023: Satu Analisis. *Al-Qanatr: International Journal of Islamic Studies*. Vol.33(6),160-168.
- Ali Mursyid Azisi dan M. Yusuf. (2021). Konversi Agama dari Hindu ke Islam pada Masyarakat Banyuwangi: Analisis Sejarah Kritis. *Jurnal Kebudayaan dan Sastra Islam*. Vol.21(1),59-74.
- Arba'iyah Mohd Noor. (2011). Perkembangan Pensejarahan Islam di Alam Melayu. *Jurnal Al-Tamaddun*. Vol.6,29-50.
- Che Zaharah Abdullah, Zaharah Yahya dan Baterah Alias. (2015). Adat Perkahwinan Masyarakat Melayu, Keseajarannya dengan Nilai Islam: Kajian di Shah Alam. 16-17 Disember 2015, Century Helang Hotel, Pulau Langkawi. UiTM Cawangan Kedah-INSPIN.
- Fatimah Salwa Abd. Hadi, Nurhanie Mahjom, Fidlizan Muhammad, Mohd Yahya Mohd Hussin, Normala Zulkifli, Norimah Rambeli @ Ramli dan Mohamad Azahari Ahmad. (2016). Analisis Corak Perbelanjaan Perkahwinan dalam Kalangan Graduan. *Management Research Journal*.

Vol.6(1),22-31.

- Flavia Ary Sahwa dan Tharshini Sivabalan. (2023). Meneroka Isu Perkahwinan Bawah Umur dari Perspektif Undang-Undang Perkahwinan Adat di Sarawak. *Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities*. Vol.8(4),1-16.
- Hasnizam Hashim, Intan Nadia Ghulam Khan, Haliza A. Shukor dan Nabilah Yusof. (2020). Isu Berkaitan Pernikahan yang Menyalahi Undang-Undang Keluarga Islam di Malaysia dan Kaedah Penyelesaiannya. *The 3rd International Conference of the Postgraduate Students and Academics in Syariah and Law 2020 (INPAC 2020)*,200-209.
- Imam Syafi'i dan Mahmud Muhsinin. (2016). Pernikahan Menurut Prespektif Islam dan Hindu. *Jurnal Studi Agama –Agama (al-Hikmah)*.Vol.2(1),1-23.
- Norsaadah Din @ Mohamad Nasirudin, Nurzatil Ismah Azizan, Nazneen Ismail dan Ahmad Nazeer Zainal Arifin. (2014). Membina Perkahwinan Berdaya Tahan Sepanjang Hayat melalui Pendekatan Al-Quran dan Al-Sunnah. *Jurnal Pengajian Islam KUIS*.Vol.7(1),174-187.
- Nur Muzdalifah Zulkarnain dan Zaimah Ramli. (2020). Perancangan Kewangan ke arah Perkahwinan dalam Kalangan Belia. *Jurnal Wacana Sarjana*. Vol.4(2),1-14.
- Nurul Ain Hazram dan Raihanah Azahari. (2021). Perkahwinan Bawah Umur dari Perspektif Maqasid al-Shariah. *Journal of Contemporary Islamic Law*. Vol.6(2), 32-42.
- Nurul Nadia Brahanuddin dan Nur Bahirah Baharum. (2025). Perkahwinan Bawah Umur Menurut Sistem Perundangan di Malaysia. *Jurnal al-Sirat*. Vol.25(2), 113-123.
- Mohd Anuar Ramli, Nurul Asmida Saad dan Syed Mohd Jefri Syed Jaafar. (2018). Perspektif M.B. Hooker tentang Adat Melayu. *Jurnal Melayu Sedunia*. Vol.1(1), 106-136.
- Mohd Khairuddin Mohd Sallehuddin dan Mohamad Fauzi Sukimi. (2016). Impian dan Realiti Majlis Perkahwinan Orang Melayu Masakini: Kajian Kes di Pinggir Bandar Kuala Lumpur. *Malaysian Journal of Society and Space*.Vol.12(1),1-12.
- Mohd Khairuddin Mohd Sallehuddin. (2022). Budaya konsumerisme dalam majlis perkahwinan orang Melayu dalam situasi pandemik Covid-19. *Malaysian Journal of Society and Space*. Vol.18(2),264-277. *Perlembagaan Persekutuan (Hingga 10hb Februari 2011)*. International Law Book Service (ILBS). Syarikat Percetakan Ihsan: Balakong.
- Puteh Noraihan A. Rahman dan Zahir Ahmad. (2017). Spiritualisme Dewa dan Simbolisme Dewa-Raja dalam Kesusasteraan Melayu Klasik. *Jurnal Kemanusiaan*. Vol.24(2), 123-139.
- Safura Ahmad Sharkawi dan Jamayah Saili. (2022). Analisis Isu Perkahwinan dalam Kalangan Pasangan Melayu di Kuching, Sarawak Sepanjang Tahun 2018-2020. *Malaysian Journal of Sciences and Humanities*. Vol.7(7),1-15.
- Siti Aishah Borhanuddin, Mahamatayuding Samah dan Mohd Norhusairi Mat Hussin. (2022). Sorotan Literatur Terhadap Polemik Perkahwinan Tanpa Kebenaran di Malaysia. *Journal of Shariah Law Research*. Vol.7(2),273-298.
- Solihah Mansor dan Mohd Norhusairi Mat Hussin. (2023). Perceraian Bagi Perkahwinan yang Berusia Kurang dari Tempoh Satu Tahun di Mahkamah Rendah Syariah Petaling. *Journal of Shariah Law Research*. Vol.8 (1),33-70
- Wahyu Wibisana. (2016). Pernikahan dalam Islam. *Jurnal Pendidikan Agama Islam Ta'Lim*. Vol.14(2),185-193.
- Wan Abdul Fattah Wan Ismail, Syh NoorulMadiah Syed Husin, Ahmad Syukran Baharuddin, Lukman

Abdul Mutalib, Zulfaqar Mamat dan Mohamad Aniq Aiman Alias. (2022). Konsep Perkahwinan Menurut Perspektif Fiqh dan Undang-Undang Islam di Malaysia. The 8th International Prephetic Conference (SWAN 2022), 14-28.

LAMAN SESAWANG

<http://www.mstar.com.my/berita/berita-semasa/2009/12/11/kadar-mas-kahwin-masyarakat-perlu-bezakan-antara-adat-dan-ibadat/#wtzufY0V151GARsv.99>

http://ww1.kosmo.com.my/kosmo/content.asp?y=2016&dt=0330&pub=Kosmo&sec=Rencana_Utama&pg=ru_02.htm

<https://www.pesonapengantin.my/hukum-memakai-inai-buat-wanita-lelaki-untuk-majlis-raikan-cinta/>

<http://www.sinarharian.com.my/rencana/hantaran-kahwin-mahal-1.381193>

<http://www.sinarharian.com.my/semasa/trend-kahwin-buat-pinjaman-bank-1.432533>

<http://www.utusan.com.my/rencana/agama/antara-mas-kahwin-mahar-dan-hantaran-1.253999#ixzz5Pg2PxIOS>

<http://www.utusan.com.my/gaya-hidup/rona/wang-hantaran-hanya-adat-1.208877#ixzz5Pg5CCvUp>

http://ww1.utusan.com.my/utusan/Feminin/20121011/fe_01/Amalan-dowri-masih-teguh#ixzz5PjFbEDn2

: http://ww1.utusan.com.my/utusan/info.asp?y=2007&dt=0513&pub=Utusan_Malaysia&sec=Rencana&pg=re_02.htm#ixzz5PjH61St8